

Reykjavík, 2. október 2026

**Efni: Umsögn Barna- og fjölskyldustofu um 78. mál, frumvarp til laga um barnavernd.
158. löggjafarþing 2026-2027.**

Barna- og fjölskyldustofa vísar til erindis velferðarnefndar Alþingis þar sem frumvarp til laga um barnavernd er sent stofnuninni til umsagnar (þskj. 78. 78. mál á 158. löggjafarþingi). Tekið skal fram að stofnunin skilaði umsögn um drög að frumvarpinu til mennta- og barnamálaráðuneytisins í kjölfar þess að frumvarpsdrögin voru kynnt í samráðsgátt stjórnvalda undir lok síðara árs og jafnframt til velferðarnefndar Alþingis í apríl 2025.

Barna- og fjölskyldustofa leggur hins vegar áherslu á að þrátt fyrir að um heildarendurskoðun löggjafarinnar sé að ræða, standa enn eftir tiltekin atriði sem þarfnast nánari skoðunar.

Líkt og komið hefur fram kynnti mennta- og barnamálaráðuneytið frumvarpsdrögin til samráðs í nóvember 2025 og nokkrar breytingar hafa verið gerðar á frumvarpinu á grundvelli þess samráðsferils. Barna- og fjölskyldustofa fagnar því að tekið hafi verið tillit til nokkurra athugasemda sem stofnunin setti fram í áðurnefndum umsögnum, en telur þó tilefni til að ítreka ákveðnar athugasemdir sem þar fram komu.

Vísast til og ítrekast hér efni fyrri umsagna, bæði til mennta- og barnamálaráðuneytisins og til velferðarnefndar Alþingis, að því leyti sem ekki hefur verið tekið tillit til athugasemda stofnunarinnar sem þar koma fram.

Í 13. gr. *frumvarpsins* er fjallað um starfsemi barnaverndarráðs, sem kemur í stað umdæmisráða barnaverndar. Í því sambandi er bent á að nauðsynlegt þykir að í ákvæðinu sé kveðið á um að senda skuli staðfest endurrit úrskurða barnaverndarráðs til Barna- og fjölskyldustofu. Ljóst þykir að nauðsynlegt er að úrskurðir ráðsins sé yfirfarnir og rýndir af hálfu stofnunarinnar, einkum og sér í lagi með vísan til þess hlutverks Barna- og fjölskyldustofu að veita barnaverndarþjónustum leiðbeiningar og ráðgjöf um framkvæmd laga og vinnslu einstakra mála og stuðla að því að vinnsla barnaverndarmála sé í samræmi við lög, reglugerðir og leiðbeiningar, sbr. b- og c-lið 2. mgr. 10. gr. frumvarpsins. Það hefur reynst stofnuninni erfitt að fá afrit úrskurða þeirra umdæmisráða sem starfað hafa verið síðustu ár.

Í 35. gr. *frumvarpsins* er fjallað um farveg mála barna með fjölþættar stuðningsþarfir. Hér þykir í fyrsta lagi rétt að vekja athygli á að ekki þykir rétt að nota hugtakið „úrskurður“ um niðurstöðu barnaverndarráðs. Er það orðalag talið til þess fallið að valda misskilningi, enda er almennt gert ráð fyrir að vistun þessa hóps barna utan heimilis fari fram með samþykki og þykir hugtakið

álit/ákvörðun því orðalag sem samræmist betur þeirri málsmeðferð sem fram fer. Í því sambandi er bent á að í athugasemdum við ákvæðið í greinargerð sem fylgir frumvarpinu er tilgreint að barnaverndarráð taki sérstaka **ákvörðun** um heimild til að vista barn utan heimilis vegna fjölþættra stuðningsparfa. Ennfremur er vísað til þess að í gildandi lagaumhverfi lýkur málsmeðferð sérfræðingateymis vegna barna með fjölþætta stuðningsparfir með álit/ákvörðun samkvæmt 1. mgr. 20. gr. laga um þjónustu við fatlað fólk með langvarandi stuðningsparfir nr. 38/2018. Loks þykir óljóst hvort málsmeðferð lýkur með einum úrskurði eða tveimur, ef samþykki fyrir vistun barns utan heimilis liggur ekki fyrir. Með vísan til framangreinds þykir mikilvægt að orðalagi ákvæðisins verði breytt. Í öðru lagi þykir mikilvægt að skýrlega sé tilgreint í lagaákvæðinu með hvaða hætti endurskoðun skuli fara fram og nákvæm tímamörk í þeim efnum. Tekið skal fram að fyrir liggur að fjallað er um endurskoðun á þörf fyrir vistunarúrræði í 10. gr. reglugerðar um málsmeðferð vegna vistunar barna með fjölþætta stuðningsparfir í sérhæfð vistunarúrræði á vegum ríkisins nr. 700/2026. Sú umfjöllun sem þar er að finna þykir á hinn bóginn ekki nægjanlega skýr, s.s. með tilliti til tímalengdar úrskurðar/ákvörðunar barnaverndarráðs, en afar mikilvægt er að lagaákvæðið tilgreini ákveðinn gildistíma ákvörðunar/úrskurðar ráðsins og/eða nákvæm tímamörk á endurskoðun ákvörðunar/úrskurðar um vistun barns utan heimilis, sem og hvernig sú endurskoðun skuli fara fram.

Barna- og fjölskyldustofa vísar til fyrri umsagnar og athugasemda stofnunarinnar um stuðnings- og vistunarúrræði eftir 18 ára aldur barns, sem fjallað er um í 36. gr. *frumvarpsins*. Af hálfu stofnunarinnar var nánar tiltekið lögð áhersla á, að mikilvægt væri að skýrlega kæmi fram í umræddu ákvæði, að ekki væri unnt, þrátt fyrir samþykki ungmennis, að framlengja vistun í búsetuúrræði á grundvelli 35. gr. *frumvarpsins*, enda geri málsmeðferð mála af þessu tagi ekki ráð fyrir því að ráðstöfun á framangreindum grundvelli haldist eftir 18 ára aldur og því þætti rétt að taka af allan vafa í þeim efnum í lagaákvæðinu sjálfu. Í athugasemdum við ákvæðið í greinargerð sem fylgir frumvarpinu gætir enn nokkurrar óvissu í þessum efnum, en þar segir orðrétt: „Í þessu sambandi má benda á að í nefndarálit meiri hluta velferðarnefndar við ákvæðið í þinglegri meðferð málsins á 157. lögjafarþingi var lagt til að ekki yrði heimilt að framlengja vistun í vistunarúrræði Barna- og fjölskyldustofu fyrir börn með fjölþætta stuðningsparfir lengur en til 18 ára aldurs með vísan til þess að slíkt úrræði sé þegar til staðar innan þjónustukerfis fyrir fullorðna í skilningi laganna. Við nánari rýni og eftir orðalagsbreytingu á ákvæðinu er lagt til að fallið verði frá þessari undantekningu þar sem ekki er hægt að útiloka að við ákveðnar aðstæður sé rétt að ungmenni fái að ljúka vistun í barnaverndarúrræðum. Hér er einkum litið til þess þegar fyrirséð er að framhald stuðnings í vistun á vegum Barna- og fjölskyldustofu sé til þess fallið að draga verulega úr þjónustuþörf á þann hátt að ungmennið geti að lokinni vistun farið í úrræði sem fellur undir fyrsta eða annað þjónustustig. Þetta á þó ekki við um vistun í vistunarúrræði fyrir börn með fjölþætta stuðningsparfir.“ Af framangreindri umfjöllun má ljóst vera að óvissa ríkir enn um það hvort heimilt sé að framlengja vistun í búsetuúrræði á grundvelli 35. gr. *frumvarpsins*, með samþykki ungmennis, enda kemur sem fyrr segir fram í lok framangreindrar umfjöllunar „...að þetta eigi ekki við um vistun í vistunarúrræði fyrir börn með fjölþætta stuðningsparfir.“ Af hálfu Barna- og fjölskyldustofu er bent á mikilvægi þess að allur vafi sé tekin af í þessum efnum og er vísað til fyrri athugasemda stofnunarinnar þess efnis.

Í 38. gr. *frumvarpsins* er fjallað um úrræði vegna ófæddra barna. Af hálfu Barna- og fjölskyldustofu þykir nauðsynlegt að ítreka fyrri athugasemd stofnunarinnar við umrætt ákvæði. Í 2. mgr. *ákvæðisins* segir að ef barnshafandi einstaklingur stefnir heilsu og/eða lífi ófædds barns í hættu með lífernri sínu eða háttsemi og brýn þörf standi til, enda hafi vægari úrræði verið fullreynd, geti barnaverndarþjónusta sett fram kröfu fyrir dómi um sviptingu sjálfræðis hins barnshafandi einstaklings samkvæmt ákvæðum lögræðislaga. Hér skal bent á að í 2. mgr. 7.gr. lögræðislaga nr. 71/1997 er tilgreint í fjórum staflaðum hverjir geta verið aðilar lögræðissviptingarmáls, en í þremur fyrstu staflaðunum er fjallað um ættingja, lögráðamenn/ráðsmenn og þeim sem eru næstir erfingja varnaraðila að lögum eða samkvæmt erfðaskrá og loks segir í d-lið: „*Félagsþjónusta sveitarfélaga eða samsvarandi fulltrúi sveitarstjórnar á dvalarstað varnaraðila þegar talið er réttmætt að gera kröfuna vegna tilmæla aðila sjálfs, vandamanna, læknis hans eða vina, vegna vitneskju um hag aðila er fengist hefur á annan hátt eða þegar gæsla almannahags gerir þess þörf.*“ Það má því ljóst vera að barnaverndarþjónusta er ekki tilgreind á meðal þeirra sem geta átt aðild að sjálfræðissviptingarmáli fyrir dómi á grundvelli lögræðislaga og verður framkvæmdin því í reynd að vera á þann veg, að óbreyttum lögræðislögum, að barnaverndarþjónusta beini erindi þess efnis til félagsþjónustu á dvalarstað hins barnshafandi einstaklings. Má ljóst vera að þörf er á að lagaákvæðið verði skoðað með hliðsjón af framangreindu, í þeim tilgangi að tryggja örugga málsmeðferð.

Í 2. mgr. 90. gr. *frumvarpsins* er að finna nýmæli er varðar gerð formlegs samstarfssamnings milli þjónustuveitenda þegar um er að ræða skipulagða samþætta þjónustu barnaverndar- og heilbrigðiskerfisins. Að mati barna- og fjölskyldustofu þykir mikilvægt að benda á þann mismun sem hér virðist verða til á milli kerfa. Lög um samþættingu þjónustu í þágu farsældar barna nr. 87/2021 hefur hingað til ætlað að vera nægilegur grundvöllur fyrir slíkt samstarf, líkt og á við um aðra þjónustuveitendur. Með því að setja inn sérstakar kröfur um formlega samstarfssamninga við einn vettvang, er við því að búast að aðrir vettvangar telji þörf á slíkum samningum. Í frumvarpi því er varð að lögum nr. 87/2021 er víða tekið fram að heilbrigðiskerfið eigi þar undir ásamt öðrum. Þannig segir í kafla 3.1 frumvarpsins að frumvarpið taki til allrar þjónustu sem er veitt innan skólakerfisins og að jafnframt sé átt við þjónustu sem veitt sé innan heilbrigðiskerfisins, á heilsugæslustöðvum, heilbrigðisstofnunum og sjúkrahúsum. Jafnframt segir í orðskýringum í 2. gr. laganna að heilbrigðisþjónusta falli undir farsældarþjónustu (5. tl. 1. mgr. 2. gr.) og er sérhæfð heilbrigðisþjónusta hluti af skilgreiningu hugtaksins þjónustuveitandi (14. tl. 1. mgr. 2. gr.). Barna- og fjölskyldustofu þykir ljóst að skoða þarf ákvæðið með hliðsjón af framangreindu.

Að lokum bendir Barna- og fjölskyldustofa á að víða í lögunum er rætt um samstarf við barnaverndaryfirvöld og/eða barnaverndarþjónustur. Barna- og fjölskyldustofa rekur ýmis úrræði á grundvelli laganna og væri það stofnunni til hagsbóta ef hægt væri að sameina orðalag svo ávallt eigi og megi vera samtarf við barnaverndaryfirvöld jafnt og barnaverndarþjónustur. Myndi slíkt styrkja þann lagagrundvöll sem hingað til hefur notast við rekstur úrræða eins og t.a.m. MST fjölkerfameðferð.

Að lokum lýsir Barna- og fjölskyldustofa aftur yfir ánægju sinni með frumvarpið og þeim breytingum sem þar er að finna. Barna- og fjölskyldustofa bindur vonir við að umræddar

breytingar tryggi enn betur réttindi og velferð barna og fjölskyldna þeirra og stuðli að því að málsmeðferð barnaverndarmála endurspegli það aukna mikilvægi, sem réttindi barna eiga að hafa í starfi barnaverndaryfirvalda á grundvelli Barnasáttmálans.

Ef verulegar breytingar verða gerðar á frumvarpinu í meðförum þingsins óskar Barna- og fjölskyldustofa eftir því að fá tækifæri til að tjá sig um þá þætti.

Virðingarfyllst

f.h. Barna- og fjölskyldustofu

Guðrún Þorleifsdóttir, framkvæmdastjóri umbóta- og stjórnsýslusviðs